

חוקרים, חברים, בודקים

ארבע חקירות הגיעו השבוע לסימומן. כולן עסקו באותו הנושא: השחיתות בשטחיות החיים השונים. אולם כל אחת מהן היתה שונה מן השניה מבחינה פורמלית. דרכי המינוי והמעמד הרשמי של כל אחד מן הגופים החוקרים קבע, במידה רבה, את פעולתם:

ועדת עציוני

זוהי ועדת-חקירה רשמית, שנתמנתה על-פי חוק ועדות החקירה 1968. חוק זה הוא פאר יצירתו של יעקוב שמשון שפירא. שיום ויצר אותו בעיקבות נסיונו האישי בוויכוח המפורסם סביב "ועדת החקירה המשפטית" בימי פרשת לבון. חוק זה נוסח בהקפדה רבה. הוא קובע שהממשלה כולה מחליטה אם יש צורך בחקירה על נושא בעל "חשיבות ציבורית חיונית אותה שעה" (כלומר: לא עניין היסטורי); אולם חברי הוועדה עצמם מתמנים על-ידי נשיא בית-המשפט העליון. ה"ור"ר חייב להיות שופט עליון או מחוזי. הוועדה יכולה להכריח עדים להופיע. לגבות עדות שבועה, להפעיל את המיטרה להבאת עדים, וכו'. בסעיפים מיוחדים מובטחות זכויות אזרחיים הע" לולים להופיע מן החקירה, ואלה יכולים למנות לעצמם פרקליטים שיהיו נוכחים בחקירה. יחקרו עדים, וכו'. הובטחה פומביות הדיון. הוועדה חייבת לפרסם את הדו"ח שלה ברבים (פרט למיקרים מיוחדים).

דו"ח פלד

ועדת פלד, שכללה את מנכ"ל משרדי החינוך והמשטרה ואת המישינה לפרקליט המדינה, היתה "ועדת בירור לבדיקת ענייני".

ועדה כזאת מתמנית על-ידי שר, לשם בדיקת עניין שבתחום תפקידיו. ועדה כזאת מוסרת דו"ח רק לשר שמינה אותה. וזה יכול לעשות בו כאוות נפשו. ועדת-בירור מתמנה על פי חוק — סעיף 28(א) של חוק ועדות-החקירה. אולם בניגוד לוועדת-חקירה, אין לה הסמכות להכריח עדים להופיע בפניה, להבוע מהם להישבע, וכו'. מצד שני, גם אין הוועדה חייבת לאפשר לאדם, הנפגע על-ידי החקירה, למנות לעצמו פרקליט ולחקור עדים.

חקירת שמגר

כל שר, במסגרת מילוי תפקידיו, יכול להטיל על כל אדם לבדוק בשבילו עניין כלשהו. לאותו אדם אין, כמוכח, הסמכות להזמין עדים, להשביעם, או לעשות פעולה אחרת של ועדת-חקירה, המתמנה כחוק. שום חוק מיוחד לא חל עליו.

כאשר פירסם רן כיסלו את כתבותיו, הטיל שר-המשפטים על היועץ המשפטי לממשלה לבדוק את גילויי כיסלו ולמסור לו דו"ח. דו"ח זה הוא לשימוש השר בלבד, ואין לו משמעות מישפטית.

חקירת בן-זאב

מעמדו של משה בן-זאב, היועץ המשפטי לשעבר, בחקירת האשמות על התערבותו של מנכ"ל חברת נתיבי נפט, דומה לזה של יורשו, שמגר, בחקירת עיסקי הפשע המאורגן.

כאשר הגיעו לשר-האוצר האשמות נגד מנכ"ל חברת נתיבי נפט, מוטי פרידמן ואחרי התייעצויות שונות, ביקש שר-המשפטים מבן-זאב לבדוק את האשמות. בן-זאב, הפועל במיקרים כאלה ללא שכר, והנהנה מאמון משרד-המשפטים, פעל ללא סמכות חוקית מיוחדת, ובלי אפשרות להכריח עדים להופיע בפניו. הדו"ח שלו נמסר לשר.

המנעויות מהסקת מסקנות קיצוניות. הוא נתן גושפנקה ממלכתית למצב הבלתי נסי' בל ששר בכדורגל הישראלי. מה שהיה, הוא שיהיה גם הלאה, בתי' קונים קלים וחסרי משמעות.

נגעו בהם. לא לחינם חזרו בהם עסקני הפועל בהתאחדות מכוונתם להנהיג רור' טציה בתפקידי מפתח. כי דו"ח עציוני גרם למצב הרבה יותר חמור ממה ששרר עד כה: בהסגנתו וב'

כדורגל, שלפני פירסום הדו"ח מיהרו ל' התפטר מתוך חשש לביקורת שתונחת עליהם. לא לחינם הם שחו שמפניה, וקפו ראש בחוצפה, טענו כי הדו"ח מטעה או' תם והעזו להתנגד בפומבי למסקנותיו שלא

כמעט ספק, מה יכולות להיות המלצות תיה לשם תיקון המצב:

● היא היתה צריכה לתבוע את פי' זור ההתאחדות לכדורגל, שאישיה ועס' קניה גילו אולת יד וקוות חושים למת' רחש בשדה הכדורגל. היא היתה צרי' כה להמליץ על הרחקת כל העסקנים הוותיקים מכל פעילות בתחום הכדורגל. ● היא היתה צריכה לקבוע דרך להמ' צטת השפעתם של המרכזים המסלגתיים על חיי הספורט. ● היא היתה צריכה לתבוע שינוי יסודי של שיטת ההימורים בטוטו, בצור' רה שלא אפשר עוד זכיה בפרסים הגדור' לים באמצעות קניית מישחקים ושיחוד שחקנים.

● היא היתה חייבת להוציא את מפעל ההימורים מידי בעליו הפרטיים והעס' קנים המסלגתיים, ולמסרו לניהול ממלכ' תי בדומה למפעל הפיס.

● היא היתה צריכה לחרוץ משפט בפרשת החובבנות המזויפת של כדור' גלני ישראל, ולהכיר בתופעת המקצוענות. במקום כל אלה הסתפקה הוועדה, ב' המלצותיה, בהצעות פשוטות ביותר: ● החברה השפעלם וייצוגם של גור' מים ממלכתיים בהתאחדות הכדורגל.

● סירוב לשחרר את הספורט מכל זיקה לאירגון בעל צביון פוליטי והסת' קות בהצעה הערטיילאית "להנהיג בענף הכדורגל משטר שירטן ניצולו למטרות פוליטיות כלשהן".

● מינוי נשיא ההתאחדות על ידי או באישור שר-החינוך.

● שינוי תקנון החובבנות תוך הג' דרת זכויות וחובותיו של הכדורגלן.

● שיהרור מועצת ההימורים מזי' קתה הארגונית והמעשית לארגוני הר' ספורט, תוך הרחקת כל מי שיש לו קשר לספורט מכל קשר רווחי לטוטו באיוו צורה שהיא.

● שום דבר בהמלצות אלה לא בישר מהפכה. שום דבר בהם לא אמר טי' הור. בסך הכל היה זה נסיון לתקן בע' רת הסתם-מוסר, מילים יפות וכמה הג' בלות מנהליות, את המצב הקיים.

נראה שוועדת החקירה התרשמה כי הכדורגל הישראלי לקה בהצטננות, שדי בכמה גלולות אספירין כדי לרפאו. היא לא קיבלה את ההתרשמות, לה היה שר' תף רובו הגדול של ציבור תובכי הספורט במדינה, שהכדורגל הישראלי הוא עץ רקוב שאין כל סיכוי להבריאו. יש לגדעו מהשורש, כדי לתצת במקומו עץ חדש, וכאילו לא היה די בדו"ח הרופף של עציוני, הרי שאחרי שנמסר הדו"ח לשר החינוך ואנשי משרדו, הם נטלו ממנו את מעט העוקצים שעוד היו בו.

ככל מקום שדו"ח עציוני פסח על שני הסעיפים, או היה מגוסס בצורה דור' משמעות, פירשו השר ועוזריו את הדו"ח לקולה ולא לחומרה. הם הסכו אותו למן פירסום אנמי נוסף, בדומה לפירסומים של מבקר המדינה. לא לחינם צהלו עסקני ההתאחדות ל'

והחקירה הרביעית:

היתר רשמי להתעשרות

לקידוחי נפט בסיני, ובאותו זמן מכר לאותה חברה חברת חברת קידוחים פרטית שהיתה שייכת לו ברווחי כספי ניכר ובמטבע חוץ. מימצאיו של בן-זאב לא פורסמו באופן רשמי. אולם מסתבר כי מצא שהטענה היא נכונה: שתי הפעולות בוצעו על ידי מוטי פרידמן. אלא שלדעת בן-זאב לא נמצא כל קשר ביניהם. כלומר: אין כל הוכחה שהחברה האמריקאית שילמה למוטי פרידמן 250 אלף דולר יותר בעד ציוד קידוח, מפני שהעניק לה הטבות וזכויות לקידוחים בסיני. וכמנכ"ל נתיבי נפט שכר ממנה ציוד (עבורו שולם מכספי המדינה) שלחברה הממשלתית לא היה צורך בו.

זוהי טענה מוזרה ביותר כאילו ניתן למ' צוא מיסמך שיקשר בין שתי הפעולות. אלא שבן-זאב לא יכול היה מראש להגיע למסקנה שונה. מוטי פרידמן אינו אידיוט, הוא דאג מראש לקבל אישור לכל צעד שעשה מה' ממונים עליו. לכל פעולותיו יש אישורים החל מהממונה על ענייני הנפט במשרד-האוצר, צבי דינשטיין, וכלה בשר-האוצר פנחס ספיר. אילו היה בן-זאב מוצא פסול במעשיו של פרידמן היה זה כאילו הטיח האשמות גם בסגן-השר צבי דינשטיין ובשר-האוצר עצמו. מכאן ברור שכל מינויו של בן-זאב לא היה אלא מס שפתיים לאנשי המיסד שהת' לוננו על קיפות. חקירתו, בה נחשפו בדרך אגב גילויים מזעזעים על דרכי הניהול הכוש' לות של נתיבי נפט, שאיפשרו לעשרות גורמים פרטיים להת' עשר ולגרוף מיליונים, הסתיימה במסקנה כי אין כל סיבה להדיח את מוטי פרידמן מתפקידו.

אלא שתוך כדי חקירה נחשפו גם האשמות פליליות חמור' רות, שהועלו על דפי העולם הזה לראשונה. היו אלה האשמות כי ציוד קידוח מצרי שנמצא בסיני נכלל בתוך הציוד שמכר מוטי פרידמן לחברה האמריקאית.

היה זה צלם העולם הזה שצילם את ציוד השלל במחסני החברה האמריקאית. כאשר הונחו צילומי העולם הזה בפני בן-זאב, הוא לא יכול היה להתעלם מהם גם במסקנותיו הי' פושרות. הוא המליץ להעביר את החקירה בקשר לציוד השלל לטיפול המשטרה.

יתכן ומסקנותיו של הבודק בן-זאב, יכולות להשקיע את מצפונם של מנהלי נתיבי נפט, אנשי משרד-הבטחון והממונים על ענייני הנפט בממשלת ישראל. בעיני הציבור אין המסק' נות מהוות טיהור, כיוון שהבדיקה לא נעשתה כשם שצריכה להיעשות חקירה בעניין כה חמור.

העובדה שלפקיד ממשלתי בכיר יש אישור להתעשרות מהממונים עליו, היא אולי בסדר מבחינת החוק הפילי, אך עדיין אינה מטהרת אותו מבחינת המוסר הציבורי.

חקירה הרביעית שניהל המיסד שהסתיימה בימים אלה, היתה למעשה חקירה סודית. היא לא ננקטה עקב פירסומים בעיתונות, כמו שלוש החקירות שקדמו לה, אלא כתוצאה מהתנגשות אינטרסים בתוך המיסד עצמו. היו אלה אנשי חברת הנפט הציבורית לפידות, שהממשלה מחזיקה במרבית מניותיה, שהטיחו האשמות חמורות נגד חברת נפט ממשלתית אחרת, נתיבי נפט, השייכת למשרד-הבטחון והממונה על הפקת הנפט המצרי בסיני ובמפרץ סואץ.

הממשלה נאלצה לנקוט עמדה בסיכסוך בין שתי החברות. אחרי שגיאלוג בכיר, הנמנה על חברי מר' צעת המנהלים של לפידות שלח מכתב לשר-האוצר בו האשים במפורש את מנכ"ל נתיבי נפט, מרדכי ("מוטי") פרידמן, בפעולות בל' תי חוקיות, שהביאו להתעשרותו המהירה ב' סכומים של מאות אלפי דולרים, תוך ניצול מעמדו כממונה על הנפט בסיני.

מלכתחילה לא התכוונו שרי הממשלה, בפ' גיהם עלתה הבעיה, לתת פומבי לפרשה. היה זה עניין בלתי נעים, שאסור לגלותו לציבור, ושצריך להגמר בתוך המשפחה. משום כך לא מונה לצורך זה כל גוף בודק סמכויותו מואצלות לו מכוח החוק. מינויו של עורך-דין משה בן-זאב (שהיה חבר גם בוועדת ה' חקירה בקשר לשחיתויות בספורט) היה אקט פרטי של שר-המשפטים, שנועד להוכיח ל' חלק מאנשי המיסד כי בודקים את טענור' תיהם, למרות שהיה ברור מראש כי אין לבדיקה זו כל משמעות.

גם אם היה בן-זאב מוצא כי יש ממש בהאשמות שהועלו נגד מוטי פרידמן, לא היה כל תוקף למימצאיו. הם רק היו יכולים לשמש בסיס למינוי או לאי מינוי ועדה בעלת סמכויות חקירה מקיפות, או נקיטת פעולות אחרות.

איך נמכר השלל?

סיונות המיסד לטפל בפרשה זו בתוך המשפחה נכשלו. אחרי שהעולם הזה פוצץ את דבר מינויו של בן-זאב ואת כל האשמות שהועלו בפניו נגד מוטי פרידמן (העולם הזה 1771) הפכה החקירה לעניין ציבורי. בעקבות העולם הזה החל גם יומון ההסתדרות, דבר, לפרסם סידרת מאמרים על המרחש מאחורי הקלעים של נתיבי נפט, והטיח האשמות הרפות נגד מנכ"ל החברה, מוטי פרידמן.

ההאשמות העיקריות שהועלו נגד פרידמן היו, כי בעת שהיה מנכ"ל החברה הממשלתית נתיבי נפט, ניהל בשמה משאומתן עם חברת קידוח אמריקאית, העניק לה זכויות

פרידמן מוטי
לא סתם
בחור אידיטי